

BOLALARNING SHAXSIY NOMULKIY HUQUQLARI*Azizov Iqbol Gulyamovich**Andijon davlat pedagogika instituti**Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (huquq ta'limi)**2- kurs magistranti*

Annotatsiya. Maqolada bolalarning o'z huquqi, jamiyatdagi o'rnini haqida so'z yuritiladi. Ma'lumki, har qanday fuqaroning huquqi shu bilan birga voyaga yetmagan bolalarning huquqi sud tartibida himoya qilinadi. Bola huquqlari bo'yicha xalqaro va milliy darajada ko'plab maxsus hujjatlar mavjud.

Kalit so'zlar: bolalar, huquq, ota-ona, oila, konventsiya, modda, nomulkiy huquqlar, sud tizimi.

Abstract. The article talks about children's rights and place in society. It is known that the rights of any citizen, as well as the rights of minors, are protected in court. There are many special instruments on the rights of the child at the international and national level.

Key words: children, law, parents, family, convention, article, property rights, judicial system.

Абстракт. В статье говорится о правах детей и их месте в обществе. Известно, что права любого гражданина, а также права несовершеннолетних защищаются в судебном порядке. Существует множество специальных инструментов по правам ребенка на международном и национальном уровне.

Ключевые слова: дети, закон, родители, семья, соглашение, статья, право собственности, судебная система.

Bola huquqlari bo'yicha xalqaro va milliy darajada ko'plab maxsus hujjatlar mavjud. Bola huquqlari to'g'risidagi xalqaro darajadagi asosiy hujjat "Bola huquqlari" to'g'risidagi konventsiya hisoblanadi. Konventsiya Nyu-Yorkda 1989-yil 20-noyabrda qabul qilingan. Unda 54 ta moddadan iborat bo'lib, ularda bolalarning huquqlari. Konventsiyaga kiritilgan barcha huquqlar barcha bolalarga nisbatan qo'llaniladi.

Konventsiyada birinchi marta bola Konventsiyani ratifikatsiya qilgan davlatlar "hurmat qilish va kafolatlash" talab qilinadigan huquqlarga ega bo'lgan shaxs sifatida ko'rib chiqiladi. Ushbu qoida bola jamiyatning juda himoyasiz a'zosi ekanligi va shuning uchun alohida himoyani talab qilishi va bunga loyiq ekanligini ko'rsatadi.

Konventsiyaga binoan, bola mustaqil shaxs sifatida qabul qilinadi. Konventsiya bolani o'ziga xos huquqlarga ega bo'lgan shaxs sifatida tavsiflaydi: yashash huquqi (6-modda), oila qurish (9-modda), ismi va fuqaroligi bo'yicha.

Ta'lim to'g'risida (7-modda), zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida (19-modda), tenglik, fikr va so'z erkinligi to'g'risida (13-modda), dam olish va hordiq chiqarish (31-modda), tibbiy. xizmat ko'rsatish va sog'liqni saqlash (24-modda), davlat yordamida (18-27-modda) va boshqalar.

Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiya ishtirokchi davlatlar tomonidan ushbu Konventsiya qoidalarini bajarilishini monitoring qilish mexanizmini yaratishni nazarda tutadi. San'at qoidalariga muvofiq. Ushbu Konventsiyaning 43-moddasida Bola huquqlari bo'yicha qo'mita ishtirokchi davlatlar tomonidan Konventsiyaga binoan qabul qilingan majburiyatlarni bajarishda erishilgan yutuqlarni ko'rib chiqish uchun tuzilgan.

Bola huquqlari - bolaga nisbatan inson huquqlari toifasi, irqi, jinsi, tili, dini, tug'ilgan joyi, milliy yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiyligi, ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, har bir bola ega bo'lishi kerak bo'lgan huquq va erkinliklarga aytiladi. Xalqaro huquqda 18 yoshga yetmaganlarning barchasi bola deb tan olingan.

Qo'mita 18 nafar ekspertdan iborat bo'lib, Qo'mita a'zolari ishtirok etuvchi davlatlar tomonidan o'z fuqarolari orasidan saylanadi va jug'rofiy taqsimotga e'tibor qaratgan holda, ular shaxsiy tarkibda ishlaydi. Har bir mutaxassis yuqori axloqiy me'yorlarga ega bo'lishi va ushbu Konventsiyada qamrab olingan sohada malakali bo'lishi kerak. Qo'mita a'zolari yashirin ovoz berish orqali ishtirokchi davlatlar tomonidan ko'rsatilgan shaxslar ro'yxatidan saylanadilar. Har bir shtat o'z fuqarolari orasidan bittadan nomzodni ko'rsatishi mumkin. Qo'mita a'zolari to'rt yillik muddatga saylanadilar. Agar ularning nomzodlari qayta ko'rsatilgan bo'lsa, ular qayta saylanish huquqiga egadirlar.

Qo'mita har ikki yilda bir marta Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengash orqali o'z faoliyati to'g'risida BMT Bosh assambleyasiga hisobot beradi.

O'zbekiston Respublikasi Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiyani 1992-yil 9 -dekabrda ratifikatsiya qildi.

O'zbekiston ushbu Konventsiyani ratifikatsiya qilganidan beri qonun chiqaruvchilar qonunlarni ushbu Konventsiyaga moslashtirish uchun samarali harakatlarni amalga oshirmoqda.

O'zbekistonda bola huquqlari quyidagi qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi; O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi;

"Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni;

«Jinoyatlarning oldini olish to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni; Vasiylik va homiylik to'g'risida» gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni;

O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida" gi qonuni; O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni;

O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonuni.

Ayni paytda mamlakatimizda onalik va bolalikni qo'llab-quvvatlash, bolalarning ma'naviy va jismoniy rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiyasi talablariga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda.

Shu bilan birga, bolalarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish va barkamol avlodni tarbiyalashni ta'minlashning institutsional va huquqiy asoslarini tubdan takomillashtirish zarurati tobora ortib bormoqda.

35-moddaga binoan, ishtirokchi davlatlar Qo'mitaga Konvensiyada tan olingan huquqlarni mustahkamlash bo'yicha ko'rilgan choralar va ushbu huquqlarni amalga oshirish jarayoni to'g'risida hisobot taqdim etish majburiyatini oladi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi qoidalarining bajarilishi to'g'risida 5 ta milliy ma'ruzani taqdim etdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni qabul qilinishi bilan "Bola huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019-yil 22 apreldagi PQ-4296-sonli qaroriga binoan Ombudsman hozirda o'z o'rinbosariga - bolalar huquqlari bo'yicha vakilga ega. Kotibiyat tarkibida bola huquqlarini ta'minlash bo'yicha faoliyatni rivojlantirish uchun sektor tashkil etilmoqda.

Shundan kelib chiqqan holda, «O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) to'g'risida» gi qonunga, shu jumladan jamoatchilikning uning faoliyatida keng ishtirokini ta'minlashga qaratilgan o'zgartishlar ishlab chiqilgan. Voyaga yetmagan bolalar deyilganda o'n sakkiz yoshga to'lmagan bolalar tushuniladi. Amaldagi qonunlar bilan belgilangan Bolalarning huquqlari ularni tug'ilishi bilan vujudga keladi. Ularning muomala layoqati Fuqarolik kodeksini 22-moddasi va Oila kodeksini tegishli moddalar bilan belgilanadi.

Fuqaroning o'z harakatlari bilan fuqarolik huquqlariga ega bo'lish va ularni amalga oshirish o'zi uchun fuqarolik burchlarini vujudga keltirish va ularni bajarish layoqati (muomala layoqati) u voyaga yetgach, ya'ni o'n sakkiz yoshga to'lgach to'la hajmda vujudga keladi.

Bolalar huquqi deyilganda Oila kodeksi Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasida" ifodalangan terminlardan foydalangan. Qonunchilikda foydalanilgan "bolalarning shaxsiy huquqlari" yig'ilgan xarakterga ega bo'lib har xil mazmuni ifodalaydigan bir xil bo'lmagan maqsadlarni nazarda tutadi. Voyaga yetmaganlarning shaxsiy huquqlari birinchi darajadagi va mustaqil quyidagi shaxsiy huquqlarga bo'lish mumkin: oilada yashash va tarbiyalanish huquqi; ota-onasi va boshqa qarindoshlari bilan ko'rinish huquqi; o'zini himoya qilishga bo'lgan huquqi; o'z fikrini erkin ifoda etish huquqi; ism, ota ismi va familiya olish huquqi.

Sanab o'tilgan huquqlarni har biri bolaga davlat tomonidan berilgan bo'lib, oilada tarbiyalanishi, o'zini himoya qilish mumkin. Oila kodeksi bu huquqlarni 11bobda belgilab, davlat o'z navbatida birinchidan, ularni ahamiyatini ko'rsatadi, ikkinchidan ularni amalga oshirishligini kafolatlaydi. Ammo shuni bilmoq kerakki voyaga yetmaganlarning har qanday shaxsiy huquqlari o'z mazmuniga ega bo'lib kodeksning tegishli moddalarida aniq ifodalangan. Oila kodeksining 65-moddasida

belgilangan bolani yashash va tarbiyalanish huquqi avvalo bola o'z ota-onasi bilan birga yashashligi mumkin ekanligini anglatadi.

Fuqarolik kodeksining 21-moddasiga binoan o'n to'rt yoshga to'lmagan voyaga yetmaganlarning (kichik yoshdagi bolalarning) yoki vasiylikda bo'lgan fuqarolarning qonuniy vakillari ota-onalari, farzandlikka oluvchilari yoki vasiylari yashaydigan joy voyaga yetmaganlar yoki vasiylikda bo'lgan fuqarolarning yashash joyi hisoblanadi. Tabiiy, ulardan katta bo'lgan yoshdagi voyaga yetmagan bolalar ham ular bilan yashaydilar.

Bolaning oilada yashash va tarbiyalanish huquqi o'z ota-onasini bilish huquqi bilan mustahkam bog'liqdir. Bu haqda "Bola huquqlari to'g'risidagi

Konvensiya"ni 7-moddasida to'g'ridan-to'g'ri belgilanadi. Haqiqatda biroq qo'shimcha sharti bilan "agar bu mumkin bo'lsa" bunday holat voyaga yetmagan bolaning huquqi sud tartibida otalik belgilanayotgan vaqtda nazarga olinadi.

Oila kodeksi 66-moddasining birinchi qismiga binoan bola otasi, onasi, bobosi, buvisi, aka-ukalari, opa-singillari va boshqa qarindoshlari bilan ko'rishish huquqiga ota-onasining nikohdan ajralish, nikohning haqiqiy emas deb topilishi yoki ota-onaning boshqa-boshqa yashashi bunga ta'sir etmaydi.

Ota va ona alohida yashayotgan bo'lsalar u holda bola ularning har biri bilan ko'rishish huquqiga ega.

Ota-ona turli davlatlarda yashayotgan bo'lsalar ham bola ular bilan ko'rishish huquqiga ega.

Oila kodeksi 66-moddasining 3-qismida favqulodda vaziyatlarda tushib qolgan bolani uchrashish huquqini amalga oshirish muammosi masalasiga alohida to'xtab o'tiladi. Oila kodeksi ularga qarab turish, qamoqqa olish, hibsga olish, davlat mussasasida bo'lish va boshqa hollarni nazarda tutadi. Bu sanab o'tilgan hollar mutloq bo'lib hisoblanmaydi. Har qanday holatda ham bu favqulotdagi holatlar voyaga yetmaganni tashqi dunyodan, oiladan, ota-onadan, yaqin qarindoshlardan ajratilganligi bilan bog'liqdir. Ular bilan uchrashish unga berilgan bu huquq nafaqat o'z mazmuni bo'yicha insonparvarlik shu bilan birga tarbiyalash, zarur hollarda esa qayta tarbiyalashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksining 37-moddasi voyaga yetmagan mahkumlarga yaqin qarindoshlari bilan har oyda bir marta muddati uch soatgacha bo'lgan qisqa muddatli uchrashuv imkoniyatini beradi.

Oila kodeksining 67-moddasiga binoan bola o'z huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish huquqiga ega.

Bolaning huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uning ota-onasi (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar), amaldagi qonunda nazarda tutilgan hollarda esa vasiylik va homiylik organi, prokuror va sud tomonidan amalga oshiriladi.

Voyaga yetmagan bola qonunga muvofiq to'la muomala layoqatiga ega deb e'tirof etilsa, u o'z huquqi va majburiyatlarini, shu jumladan himoyaga bo'lgan huquqini mustaqil amalga oshirishga haqlidir.

Bolani himoyaga bo'lgan huquqini belgilab, Oila kodeksi yanada kengroq yangilikni olib kirdi.

Endilikda voyaga yetmagan bola ota-ona (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) tomonidan qilinadigan suiste'molliklardan himoyalaniş huquqiga ega.

Ma'lumki, har qanday fuqaroning huquqi shu bilan birga voyaga yetmagan bolalarning huquqi sud tartibida himoya qilinadi.

Oila kodeksining 68-moddasi bolaning o'z fikrini ifoda etish huquqini belgilaydi; bu huquqni harakat doirasini aniqlaydi; qanday holatlarda voyaga yetmaganlarning fikri hisobga olinadi.

Oila kodeksining 69-moddasiga binoan, bola ism, ota ismi va familiya olish huquqiga ega.

Bolaga ism ota-onaning kelishuviga binoan, ota ismi esa otasining ismiga ko'ra beriladi.

Bolaning familiyasi ota-onaning familiyasiga qarab belgilanadi. Ota-ona turli familiyalarda bo'lsalar ota-onaning kelishuviga binoan bolaga otasining yoki onasining familiyasi beriladi. Ota-onaning xohishiga ko'ra, bolaga ota yoki ona tomonidan milliy an'analarga ko'ra boboning ismi bo'yicha familiya berilishi mumkin. Ota-ona o'rtasida bolaning ismi va (yoki) familiyasi bo'yicha kelishuv bo'lmaganda, kelib chiqqan nizo vasiylik va homiylik organi tomonidan hal etiladi.

Voyaga yetmagan bolalarning mulkiy huquqlari

Voyaga yetmagan bolalarning mulkiy huquqlari ilgari amalda bo'lgan qonunlarda o'zining ifodasini topmagan edi. Endilikda ular Oila kodeksini 90-moddasida o'zining tegishli o'rniga ega bo'ldi. Bu holat yana bir bor bolaga nisbatan unga huquqni subyekti sifatida keng huquqlar belgilanganligini anglatadi.

Amaldagi qonun voyaga yetmagan bolalarning mulkiy huquqlarini to'plovchi tushuncha xarakteriga ega ekanligini inobatga olib ularni har biriga alohida e'tibor beradi.

Oila kodeksini 90-moddasiga binoan voyaga yetmagan bolalar o'z otasidan va boshqa shaxslardan qonunda nazarda tutilgan miqdorda va tartibda ta'minot olish huquqiga ega. Voyaga yetmagan bolalar ta'minoti uchun olingan mablag', pensiya, aliment uning otasi yoki onasi tasarrufida bo'lib, bolaning ta'minoti, tarbiyasi va ta'lim olishi uchun sarflanishi kerak.

Voyaga yetmagan bolalarning mol-mulkini tasarruf etishga doir vakolatlar amalga oshirilayotganda fuqarolik qonun hujjatlarida belgilangan qoidalar qo'llaniladi.

Bulardan tashqari bolalar quyidagi mulk huquqiga ega: sovg'a tariqasida olingan mulkka. Bu an'anaviy va juda ko'p tarqalgan mulk olishlikni usuli bo'lib hisoblanadi. Bunday mulk nafaqat qarindoshlardan shuningdek boshqa jismoniy shaxslar hatto yuridik shaxslardan ham olingan mulk bo'lishi mumkin. kodeksi tomonidan belgilangan meros tartibida olingan mulklar.

Fuqarolik qonun yoki vasiyatnoma tartibida olinishidan qat'iy nazar; ulardan olingan daromadlar. Fuqarolik kodeksini 29-moddasiga binoan, o'n to'rt yoshga to'lmagan hvoyaga yetmaganlar (kichik yoshdagi bolalar) uchun bitimlarni, ushbu moddaning ikkinchi qismida ko'rsatilganlardan tashqari, ularning nomidan faqat ota-onasi, farzandlikka oluvchilari yoki vasiylari tuzishlari mumkin.

Olti yoshdan o'n to'rt yoshgacha bo'lgan kichik yoshdagi bolalar quyidagilarni mustaqil ravishda amalga oshirishga haqlidirlar: mayda maishiy bitimlar; tekin manfaat ko'rishga qaratilgan, notarial tasdiqlanishi yoki davlat ro'yxatidan o'tkazishni talab qilmaydigan bitimlar; qonuniy vakil yoki uning roziligi bilan uchinchi shaxs tomonidan muayyan maqsad yoki erkin tasarruf etish uchun berilgan mablag'larni tasarruf etish borasidagi bitimlar.

Kichik yoshdagi bolaning bitimlari bo'yicha, shu jumladan o'zi mustaqil tuzgan bitimlar bo'yicha uning ota-onasi, farzandlikka oluvchilari yoki vasiysi, agar ular majburiyatning buzilishida o'zlarining ayblari yo'qligini isbotlay olmasalar, mulkiy javobgar bo'ladilar. Ushbu shaxslar qonunga muvofiq kichik yoshdagi bolalar yetkazgan zarari uchun ham javobgar bo'ladilar.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-T.:O'zbekiston, 2018
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga sharh. T., «O'zbekiston», 2008.
3. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. T., «Adolat», 1998.
4. Fuqarolik holatlarini qayd etish tartibi to'g'risida Yo'riqnomasi. T., «Adolat», 1995.
5. Ачилов, Н. К., & Джумаева, Н. И. (2022, May). ВОПРОС ИСТОРИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ЭПИЧЕСКОМ ИСПОЛНЕНИИ И ЕЕ ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ. In Интеллектуальное наследие Захириддина Мухаммада Бабура и современность. Сборник статей и тезисов докладов Международной научно-практической конференции 28 февраля 2020 г. (p. 103). Litres.
6. Achilov, N. (2022). EPIC KNOWLEDGE DECLINE AND FACTORS OF THE EMERGENCE OF FAKE EPOS. Journal of Integrated Education and Research, 1(2), 192-202.
7. Achilov, N. K. (2021). ЕДИНСТВО ЭПИЧЕСКИХ СЮЖЕТОВ И ВОПРОСЫ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ТРАКТОВКИ. Theoretical & Applied Science, (4), 125-130.
8. Achilov, N. K. (2022). The image of a historical person and its epical interpretation. Open Access Repository, 8(05), 126-132.
9. Buriboyevna, M. A. (2022). METHODOLOGY OF LEARNING THE SPEECH OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(12), 147-151.
10. Makhsadovich, Z. S. (2022). GROWTH, DEVELOPMENT AND YIELD OF COTTON DEPENDING ON POTASSIUM NUTRITION IN CONDITIONS OF SOILS OF LOWINCOME EXCHANGE POTASSIUM.
11. Maxsadovich, J. S. (2021). INFLUENCE OF LOCAL POTASSIUM FERTILIZER ON GROWTH, DEVELOPMENT AND YIELD OF COTTON VARIETIES" BUKHARA-102" AND" OMAD".
12. Khamidovna, P. O. (2023). Features of the Use of Modern Didactic Tools in Technical Higher Educational Institutions. Telematique, 7630-7634.

13. Khamidovna, P. O., & Khabibakhan, J. (2020). FACTORS AND TOOLS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION AMONG HIGHER EDUCATION STUDENTS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 8(3).
14. Пўлатова, О. Х. (2022). КАСБИЙ ФАОЛИЯТИДА МУЛОҚОТНИНГ РОЛИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(1), 190-195.
15. Khamidovna, P. O. (2022). Pedagogical Mechanisms for the Development of a Culture of Communication Between Students of Technical Universities. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 15, 29-33.
16. Aminjanovna, R. N. (2022). EMOTIONAL STATES OF THE PERSON. *Conferencea*, 190-192.
17. Aminjonovna, R. N. (2022). О ‘SMIRLIK DAVRIDA EMOTSIONAL HOLATLAR TURLARI. *World scientific research journal*, 2(1), 105-109.
18. kizi Yunusova, H. R., & Ahmedova, M. A. (2022). THE CASE OF MULTIPLE AUXILIARY VERBS IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *International Academic Research Journal Impact Factor 7.4*, 1(5), 5-8.
19. Khadimatovna, A. M. (2022). Psycholinguistic Features Of Slang Vocabulary In The National Language. *Eurasian Scientific Herald*, 7, 205-208.
20. Urazalieva, M. (2022). THE ROLE OF JARGONS IN THE WORLD OF BUSINESS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(4), 619-624.
21. Ахмедова, М. Х. (2022). ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИГА ТААЛЛУҚЛИ ЖАРГОНЛАРНИНГ ПСИХОЛИНГВИСТИК ТАҲЛИЛИ. *INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL*, 3(3), 85-89.
22. Khodimatovna, A. M. (2021). Psycholinguistic features not literary words. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 1115-1121.
23. Ахмедова, М. Х. (2021). ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГ НУТҚИ. *Academic research in educational sciences*, 2(CSPI conference 1), 1209-1213.
24. Rustamovna, P. M. (2022, December). Infectious Diseases of the Nervous System In Children And Its Complications. In *Conference Zone* (pp. 168-174).
25. Po‘latxo‘jayeva, M. R. Defektologiyaning klinik asoslari. О ‘quv qo ‘llanma. T., TDPU–2013.
26. Po‘Latkhodjaeva, M. R. (2022). Effective Ways of Rehabilitation Work with Children with Cochlear Implants. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 9, 479-481.
27. Пўлатхўжаева, М. Р. (2021). БОЛАЛИК ДАВРИДА УЧРАЙДИГАН БОШ МИЯ ЖАРОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АСОРАТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(10), 1124-1128.

28. Abdurakhmanovna, M. D. (2022). SPECIFIC FEATURES OF FINE MOTOR SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(5), 135-139.
29. Musayeva, D. A. (2019). Family and School Interaction in Educating Children with Hearing Impairment. Eastern European Scientific Journal, (1).
30. Khamidovna, P. O. (2023). Features of the Use of Modern Didactic Tools in Technical Higher Educational Institutions. Telematique, 7630-7634.
31. Khamidovna P. O. The mechanism of developing a culture of communication in students in the educational process //JCR. – 2020. – Т. 7. – №. 12. – С. 3096-3103.
32. Xaboxunova, R. (2021). QO'QON ADABIY MUHITI IJODKORLARI HAQIDA. QO'QON ADABIY MUHITI AZIZ QAYUMOV TALQINIDA. Scienceweb academic papers collection.
33. Khabokhunova, R. (2014). ABOUT STUDYING HISTORY OF THE KUKAN ENVIRONMENT. Paradigmata poznani, (2), 85-89.
34. Хабохунова, Р. Ш. (2013). О разновидности мушаира (поэтическое состязание), свойственной Кокандской литературной среде. Познание стран мира: история, культура, достижения, (2), 78-81.
35. XABAXUNOVA, R. ÖZBEK KLASİK EDEBİYATININ ARAŞTIRILMASINDA HERMENEUTİK TEMELLERİ ÜZERİNE BİR YAKLAŞIM. Folklor Akademi Dergisi, 2(3), 556-562.
36. Elmurodov, S., Tajibaev, J., Matniyazov, Z., Ikromova, M., & Meliboeva, G. (2022). Methods of Correct Placement of Counters and Information Boards in Historical Monuments. Journal of Architectural Design, 13, 43-49.
37. Murodovna, I. M. (2022). EXPERIENCE OF WORLD COUNTRIES IN ANALYSIS AND SOLUTIONS OF THE PROBLEMS IN THE DOMESTIC TERRITORIES OF MICRO-COUNTRIES. Open Access Repository, 8(12), 675-683.
38. Murodovna, I. M. (2022). O'ZBEKISTON HUDUDIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TURISTIK KOMPLEKSLARNING O'RNİ. Conferencea, 23-25.
39. Эралиев, А. А. (2022). РОЛЬ ЖЕНЩИН-ДЕВУШЕК В РАЗВИТИИ МАЛОГО БИЗНЕСА. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 1024-1030.
40. Эралиев, А. (2022). Актуальные вопросы при организация современного производства на промышленных предприятиях. Scientific Collection «InterConf», (128), 34-39.
41. Эралиев, А. (2022). ПОВЫШЕНИЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ПОСТПАНДЕМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ ЗА СЧЁТ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА. InterConf.

42. Эралиев, А. А. (2022). ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ МОТИВИРУЮЩИХ ФАКТОРОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВЫПОЛНЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ. In Colloquium-journal (No. 5 (128), pp. 17-19). Голопристанський міськрайонний центр зайнятості.
43. Эралиев, А. А. (2022). Значение качества продукции для строительных организаций и вопросы его повышения. Процветание науки, (2 (8)), 3-10.
44. Эралиев, А. А. (2021). РОЛЬ РУКОВОДИТЕЛЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕДПРИЯТИЙ. Вестник науки и образования, (7-1 (110)), 47-50.
45. Эрматов, А. А., & Эралиев, А. А. (2021). ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЗА СЧЕТ ВОВЛЕЧЕНИЯ СОТРУДНИКОВ В УПРАВЛЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЯМИ. Вестник науки и образования, (12-1 (115)), 72-75.
46. Эралиев, А. А. (2021). ЗНАЧЕНИЕ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ В ПОВЫШЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. Научный журнал, (3 (58)), 47-49.
47. Shamshidinovich, K. J. (2022). Interaction Of Distance Education Processes to General Secondary Schools. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 8, 72-75.
48. Kazimov, J. S. (2020). ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESSES IN MODERN SCHOOLS ON A SCIENTIFIC BASIS. In Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives (pp. 14-19).
49. Kazimov, J. S. (2020). CONTENTS OF THE PROCESS OF PREPARATION AND TRAINING OF TEACHERS OF GENERAL EDUCAT
50. Shamahiddinovich, K. J. (2019). ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF INNOVATION PROCESSES IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(3).
51. Казимов, Ж. Ш. (2019). Современный подход к качеству и эффективности учебно-воспитательных процессов в общеобразовательных школах. Евразийское Научное Объединение, (2-4), 230-232.
52. Казимов, Ж. Ш. (2019). Перспектива каждого общества определяется его неотъемлемой частью и тем, насколько жизненно важна система образования. In Научные тенденции: Педагогика и психология (pp. 33-35).
53. Охунов, И. И., Левкович, М. Г., Абдуллаев, Н. Д., Хужаев, В. У., & Арипова, С. Ф. (2011). Алкалоиды *Crambe kotschyana* флоры Узбекистана. Химия природ. соедин, (3), 431-432.

54. Okhunov, I. I., Bobakulov, K. M., Aripova, S. F., Abdullaev, N. D., & Khuzhaev, V. U. (2012). Component composition of *Crambe orientalis*. *Chemistry of Natural Compounds*, 47(6), 1018-1019.
55. Tseomashko, N. E., Terent'eva, E. O., Kodirova, D. B., Okhunov, I. I., Aripova, S. F., Khashimova, Z. S., & Azimova, S. S. (2013). Synthesis of convolinine and cytotoxic activity of alkaloids of the genus *Convolvulus* and their derivatives. *Chemistry of Natural Compounds*, 48(6), 1039-1041.
56. Okhunov, I. I., Aripova, S. F., Bobakulov, K. M., Abdullaev, N. D., & Khuzhaev, V. U. (2011). Alkaloids and other low-molecular-weight metabolites from *Crambe kotschyana*. *Chemistry of Natural Compounds*, 47(4), 671-673.
57. Okhunov, I. I., Mirzaev, Y. R., Bobakulov, K. M., Abdullaev, N. D., & Aripova, S. F. (2016). Constituents of *Convolvulus fruticosus* and Pharmacological Activity of the Main Alkaloid Cuscohygrine. *Chemistry of Natural Compounds*, 52(3), 558-559.
58. Okhunov, I. I., Levkovich, M. G., & Aripova, S. F. (2013). Crambain, a new alkaloid from plants of the genus *Crambe*. *Chemistry of Natural Compounds*, 49(2), 320-322.
59. Okhunov, I. I., Levkovich, M. G., Turgunov, K. K., & Aripova, S. F. (2016). 5-hydroxy-4, 5-Dihydrooxazole-2-Thiol and Cyclic Sulfur from *Crambe kotschyana*. *Chemistry of Natural Compounds*, 52(1), 186-187.
60. Berdiyeva, G. (2022, September). " FINE ART" IS A CREATIVE PRODUCT FOR CHILDREN IN NEED OF SPECIAL HELP. In *International Scientific and Current Research Conferences* (pp. 124-127).
61. Ayupova, M. Y., & Amirsaidova, S. M. (2018). Meaning of Speech in Mental Development of Child. *Eastern European Scientific Journal*, (2).
62. Abidova, N. Z. (2022, December). CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITY DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION. In *Conference Zone* (pp. 665-671).
63. Abidova, N. Z., & Mansurova, D. (2022, December). PROBLEMS OF RELATIONSHIP OF THE VALUES OF TEACHERS AND THEIR READINESS FOR INCLUSIVE EDUCATION. In *Conference Zone* (pp. 672-677).
64. Abidova, N. (2022). Problems of Preparing Future Defectologists to Work in the Conditions of Inclusive Education. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 2505-2511.
65. Abidova, N. Z., & Shukuralieva, N. S. (2022). CURRENT STATUS OF STUDYING THE PROBLEM OF COMMUNICATION IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 4(11), 35-40.
66. Abidova, N. Z., & Kaxarova, M. M. (2022). DEVELOPMENT OF SOUND PRONUNCIATION OF SPEECH IN CHILDREN WITH EXPRESSIVE

- ALIA. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 4(11), 28-34.
67. Абидова, Н. З., & Утбасарова, У. М. (2022). МАКТАБ ЁШИДАГИ ДИЗАРТРИЯ НУТҚ НУҚСОНЛИ ЎҚУВЧИЛАР БИЛАН ЛОГОПЕДИК ИШНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ ВА НУТҚИНИ ДАВОЛОВЧИ ФОНЕТИК РИТМЛАШ ОРҚАЛИ ҚАЙТА ҚУРИШ. PEDAGOGS jurnali, 5(1), 78-84.